

ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL 2022

CENTRE D'ESTUDIS I DE RECERCA EN EMPREDORIA I INNOVACIÓ SOCIAL (CREIS)

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Àrea de Desenvolupament
Econòmic, Turisme i Comerç

L'Anuari d'Emprenedoria, Economia i Innovació Social és una col·lecció d'accés obert promoguda i coordinada pel Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS), un centre de recerca interdisciplinària per a l'estudi del fenomen de l'emprenedoria i la innovació social, dels factors que el determinen i de l'impacte que els projectes socials susciten sobre l'economia en general i sobre les persones en particular. La col·lecció es planteja l'objectiu de tractar els diferents temes d'interès social des d'un doble vessant. Primer, des d'un punt de vista proper, vinculat al territori, i amb voluntat d'influir en la definició de les polítiques públiques. I segon, proporcionant la mirada àmplia i rigorosa amb què els experts, acadèmics i no acadèmics, poden analitzar aquests problemes, ajudar a comprendre'n l'origen, i indicar com cal gestionar-los i resoldre'ls de la millor manera possible.

El Anuario de Emprendimiento, Economía e Innovación Social es una colección de acceso abierto promovida y coordinada por el Centro de Estudios y de Investigación en Emprendimiento e Innovación Social (CREIS), un centro de investigación interdisciplinaria para el estudio del fenómeno del emprendimiento y la innovación social, de los factores que lo determinan y del impacto que suscitan los proyectos sociales sobre la economía en general y sobre las personas en particular. La colección se plantea el objetivo de tratar los diferentes temas de interés social desde una doble vertiente. Primero, desde un punto de vista cercano, vinculado al territorio, y con voluntad de influir en la definición de las políticas públicas. Y segundo, aportando la mirada amplia y rigurosa con que los expertos, académicos y no académicos, pueden analizar estos problemas, ayudar a comprender su origen, e indicar cómo hay que gestionarlos y resolverlos de la mejor manera posible.

The Yearbook in Entrepreneurship, Economy and Social Innovation is an open access collection promoted and coordinated by the Center for Studies and Research in Entrepreneurship and Social Innovation (CREIS), an interdisciplinary research center for the study of the phenomenon of entrepreneurship and social innovation, its causal factors, and the impact that social projects have on the economy in general, and people in particular. The collection sets itself the objective of dealing with the different topics of social interest from a double perspective. In the first place, from a close point of view, connected to the territory, and with the will to influence the definition of public policies. Second, providing the broad and rigorous view with which experts, academic and non-academic, can analyze these problems, help to understand their roots, and advise on how they must be managed and solved in the best possible way.

L'Annuaire en Entrepreneuriat, Économie et Innovation Sociale est une collection en libre accès promue et coordonnée par le Centre d'Études et de Recherche en Entrepreneuriat et Innovation Sociale (CREIS), un centre de recherche interdisciplinaire pour l'étude du phénomène de l'entrepreneuriat et l'innovation sociale, des facteurs qui la déterminent et de l'impact que les projets sociaux suscitent sur l'économie en général, ainsi que sur les personnes en particulier. La collection s'est fixé l'objectif de traiter les différents sujets d'intérêt social à partir d'une double perspective. Tout d'abord, d'un point de vue proche, associé au territoire, et avec la volonté d'exercer une influence sur la définition des politiques publiques. Ensuite, en apportant la vision élargie et rigoureuse avec laquelle les experts, universitaires ou non universitaires, peuvent analyser ces problèmes et faciliter la compréhension de leur origine, et indiquer comment il faut les gérer et les résoudre le mieux possible.

Editors / Editores / Editors / Éditeurs:

Marta-Patricia Aparicio y Montesinos, CREIS-UAB
Hector Sala Lorda, CREIS-UAB

Disseny i maquetació:

Servei de Publicacions de la UAB

Edició:

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Edifici A. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain
sp@uab.cat
<https://publicacions.uab.cat>

ISBN (paper): 978-84-19333-27-8

ISBN (digital): 978-84-19333-28-5

Dipòsit legal: B-14604-2022

ANUARI D'EMPREDENDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL està subjecte a una llicència d'ús Creative Commons:

Reconeixement – No comercial – Sense obra derivada (by-nc-nd): no es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Índex

Presentació	5
--------------------------	---

PART I. EXPERIÈNCIES TERRITORIALS

1. L'economia social i solidària al Vallès Occidental i al Vallès Oriental	11
Observatori del Vallès Occidental – Consell Comarcal del Vallès Occidental	
Observatori – Centre d'Estudis del Vallès Oriental – Consell Comarcal del Vallès Oriental	
2. Transformació social: concepte i projectes guardonats amb els Premis eines 2021	
Part A. El concepte de transformació social	41
Carolina Cubero Rivera, màster en Emprenedoria i Innovació Social per la UAB	
Part B. Seguiment dels projectes guardonats amb els Premis eines 2021	47
Ajuntament de Mollet del Vallès	
Ajuntament de Sant Cugat del Vallès	
Consell Comarcal del Vallès Occidental	
Consell Comarcal del Vallès Oriental	
3. Paisatge i economia social i solidària: una mirada a través dels sectors estratègics locals	59
Jordi Boixader, Diputació de Barcelona	

PART II. MONOGRAFIES

4. L'ús de l'anàlisi de cicle de vida dins de l'economia circular	91
Montse Meneses Benítez, <i>Departament de Telecomunicació i Enginyeria de Sistemes i CREIS, UAB</i>	
Ramon Vilanova Arbós, <i>Departament de Telecomunicació i Enginyeria de Sistemes i CREIS, UAB</i>	
5. Les alternatives a la distribució alimentària en un marc d'economia social i solidària	103
Josep Espluga Trenc, <i>Departament de Sociologia i IGOP, UAB</i>	
Guillem Sala, <i>Departament de Sociologia i CREIS, UAB</i>	
6. Balanç del cooperativisme 2021	117
Lorena Torró i Garrido, <i>direcció de CoopCat</i>	
7. La salut mental a Catalunya. Emprenedoria i transformació social	149
Enric Arqués, <i>psicòleg clínic i codirector de Fundació Joia</i>	
Miquel Domènech, <i>Departament de Psicologia Social i CREIS, UAB</i>	
8. Actituds emprenedores i aspectes socials de l'emprenedoria en l'àmbit universitari	163
Sebastian Aparicio, <i>Departament d'Empresa i CREIS, UAB</i>	
Andreu Turro, <i>Departament d'Empresa i CREIS, UAB</i>	
Joan Torrent-Sellens, <i>Estudis d'Economia i Empresa i Grup d'Investigació Interdisciplinària sobre les TIC (i2TIC), UOC</i>	
David Urbano, <i>Departament d'Empresa i CREIS, UAB</i>	

1. L'economia social i solidària al Vallès Occidental i al Vallès Oriental

Autoria | Observatori del Vallès Occidental – Consell Comarcal del Vallès Occidental

| Observatori – Centre d'Estudis del Vallès Oriental – Consell Comarcal del Vallès Oriental

En aquest capítol fem una aproximació als principals elements que configuren el sector de l'economia social i solidària basant-nos sobretot en l'anàlisi dels indicadors estadístics representatius de l'activitat que s'hi vincula, les dades disponibles més recents i les diagnòstics elaborades als respectius observatoris i ateneus cooperatius.

El capítol conté quatre seccions principals. En primer lloc, es fa una breu introducció per **aprofundir en el concepte** de l'economia social i solidària (ESS) exposant una definició del que entenem per aquesta economia i com ens hi podem aproximar, per tal de contextualitzar el marc teòric i conceptual utilitzat com a referència en aquesta anàlisi; en segon lloc, exposem **la metodologia** que hem utilitzat mitjançant una descripció de les fonts emprades i les principals limitacions que tenen per aproximar-se a la realitat de l'ESS al territori; en tercer lloc, presentem, a grans trets, la **realitat del context**

socioeconòmic de les comarques del Vallès per entendre millor la realitat i les característiques de l'economia social al nostre territori, i si respon o no a les característiques principals del seu teixit productiu; finalment, analitzem **les entitats que es consideren pròpies de l'ESS**, d'acord amb la seva forma jurídica i seguint el criteri recollit al document de context treballat al Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS).¹ Aquesta secció inclou una anàlisi descriptiva dels diferents tipus d'entitats i, més concretament, de les societats laborals, cooperatives, empreses d'inserció, centres especials de treball i mutualitats de previsió social. Els indicadors d'activitat d'emprenedoria i innovació social són clau per mesurar quina és la capacitat de les economies per generar capital social. Alhora, la monitorització de l'economia social i dels seus actors i components és clau per entendre la seva activitat i l'impacte social generat.

¹ Marta-Patricia Aparicio & David Urbano (2022): *Emprenedoria, economia i innovació social: Proposta d'un marc conceptual*. Document de Treball. Bellaterra: Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria Social (CREIS). Universitat Autònoma de Barcelona.

1. Introducció

L'emprenedoria i la innovació social són dos fenòmens que es desenvolupen generalment en el context de l'anomenat tercer sector o economia social com a resposta a necessitats socials que no han estat pròpiament satisfetes per ens públics o privats (Aparicio i Urbano, 2022; Austin *et al.* 2006, 2; Urbano *et al.* 2010). **Així, l'economia social i solidària l'hem d'entendre com un model econòmic que actua com a alternativa a l'economia capitalista i, com a tal, pretén construir relacions de producció, distribució, consum i finançament basades en la justícia, el treball cooperatiu, la reciprocitat i l'ajuda mútua.** En aquest model econòmic alternatiu o que vol anar més enllà del model imperant, les persones estan al centre i el mercat i el guany econòmic tenen un paper més secundari o instrumental, al servei del benestar de les persones que participen d'aquest model. Per això, les empreses i les organitzacions de l'economia social i solidària es gestionen d'acord amb unes característiques, principis i valors comuns, com ara la primacia de la persona i de l'objecte social per sobre del capital, l'adhesió voluntària i oberta i la gestió democràtica.

A Catalunya, l'ESS és un àmbit de desenvolupament econòmic important. Per exemple, l'ESS va representar més del 2,8 % del PIB català el 2013 i actualment més de tres mil entitats constitueixen la Taula del Tercer Sector Social de Catalunya, un model que integra milers d'iniciatives socioeconòmiques que es poden definir perquè compleixen tres característiques clau: s'orienten vers la resolució de problemes socials, treballen per la creació de valor social i tenen el propòsit de generar transformacions socials.

El nostre país té una llarga tradició associativa. Ja al segle XIX i abans de qualsevol

reconeixement jurídic, les formes societàries de la primera economia social s'articulaven col·lectivament, amb esperit de resistència i suport davant d'un context difícil. Durant aquells anys, la pràctica associativa va teixir una nova institucionalització popular, constituïda per cooperatives de consum i producció, ateneus obrers, societats de socors mutus, així com associacions culturals i educatives. El 1839, un reial decret va permetre la creació de les societats de socors mutus i així van néixer les primeres llavors de les diferents tipologies societàries de l'economia social catalana, com ara les societats de socors mutus, els ateneus obrers i les cooperatives. Cal destacar, per exemple, la constitució, l'any 1896, de la Federació de Mutualitats de Catalunya o, el 1920, la Federació de Cooperatives de Catalunya. També durant aquelles dècades van néixer les primeres cooperatives agràries.

L'associacionisme i el tercer sector social actual també tenen els orígens en el moviment social i comunitari de principis de segle, amb els ateneus, per exemple. Pel que fa al conjunt de l'associacionisme, en el període que va transcórrer de 1860 a 1936 es van registrar oficialment 31.771 associacions a tot Catalunya; és a dir, es va formar una xarxa compacta, tant pel nombre d'entitats constituïdes com per la quantitat de persones registrades, que va arrelar en la societat catalana.² De fet, al llarg del segle XX, el moviment cooperativista va tenir una influència important i, malgrat el context de guerra civil i la repressió franquista, que es va allargar durant més de quaranta anys, el moviment va mantenir-se. Un cop recuperada la democràcia, l'any 1993, el Parlament de Catalunya va permetre l'establiment d'un marc legal modern per a la proliferació de cooperatives del país.³ Tot i que aquesta forma jurídica

² Economia Social de Catalunya i Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (Generalitat de Catalunya): Bases de la llei d'economia social i solidària. Impuls d'un marc normatiu que reconegui l'economia social i solidària i la seva voluntat per transformar l'economia. Octubre de 2020.

³ Jordi G. Jané, Jordi Via i Lluís M. Xirínacs (2001). *La dimensió cooperativa*. Barcelona: Icària.

encara no és la predominant, sí que manté un constant ritme de creixement i arrelament en el teixit econòmic català. Als anys setanta del segle XX, les cooperatives i associacions amb finalitats socials s'enforteixen i ressegueixen arreu com a resposta a la crisi econòmica i les dificultats per atendre les necessitats socials creixents. En realitat, l'economia social, tal com la identifiquem avui dia, té el seu inici a França, en la dècada dels anys setanta, amb la creació del Comité National de Liaison des Activités Mutualistes Coopératives et Associatives (CN-LAMCA), que va agrupar cooperatives, mutualitats i associacions.

L'any 1980, la **Carta d'Economia Social**, publicada el 1980, defineix les entitats del tercer

sector com aquelles que no pertanyen al sector públic, amb un funcionament i gestió democràtics i que treballen basant-se en valors democràtics i la igualtat de drets i deures entre els socis, practiquen un règim especial de propietat i distribució dels guanys i reinverteixen aquests guanys en el creixement de l'entitat i del seu projecte social amb l'objectiu de millorar els serveis que s'ofereixen i la societat o a l'entorn del qual formen part.⁴

Des de llavors, l'ESS té un pes cada cop més important tant a escala estatal com nacional i local, i adopta una gran varietat de figures jurídiques i organitzatives. L'objectiu d'aquesta introducció és analitzar al màxim quina és la seva realitat en l'àmbit del Vallès.

2. Metodologia i fonts d'informació

2.1 Delimitació conceptual:⁵ què és l'economia social i solidària?

El Pla d'acció de l'economia social de la Unió Europea (2021) defineix economia social com totes aquelles entitats que comparteixin els principis i característiques següents: **«La primacia de les persones així com un objectiu social i/o mediambiental per sobre dels beneficis, la reinversió de la majoria de beneficis i excedents dedicada a dur a terme activitats per a l'interès dels seus membres/usuaris ("interès col·lectiu") o de la societat en conjunt ("interès general") així com una governança democràtica i participativa»**.

L'economia social també inclou una sèrie d'entitats amb models organitzacionals i negocis diferents (Comissió Europea, 2021). Aquestes organitzacions operen en un ampli ventall de sectors econòmics; destaquen, entre d'altres, les activitats vinculades als sectors d'agricultura, pesca, construcció, reutilització i reparacions, finances i assegurances, gestió de residus, al detall i a l'engròs, o en activitats tècniques, professionals, científiques o de la salut i de l'educació.

Igualment, però, l'economia social i solidària no es pot reduir al resultat de la suma de l'activitat d'entitats o empreses socials. Si bé l'empresa social és clau per al desenvolupament de l'economia social, aquest no és l'únic agent dinamitzador d'aquest fenomen. En aquest

4 Juan Carlos Pérez de Mendiguren, Enekoitz Etkezarreta i Luis Guridi (2009). «Economía social, empresa social y economía solidaria: diferentes conceptos para un mismo debate». *Papeles de Economía Solidaria*, 1. REAS.

5 Marta-Patricia Aparicio i David Urbano (2022). *Op. cit.*

model d'economia també es donen dinàmiques amb potencial transformador en vincular-se pràctiques socials a l'esfera econòmica, política i social. Per exemple, el paper de les institucions públiques per catalitzar l'economia i la innovació social cobra un pes importantíssim amb l'establiment de polítiques i marcs reguladors per donar forma als objectius i les pràctiques iniciades per aquestes organitzacions.

Aquest enfocament molt més ampli, propi de la definició d'una economia alternativa a l'economia capitalista, es fa palès en definicions diverses, entre les quals podem destacar la que va fer seva l'Ajuntament de Barcelona l'any 2018: **«L'Economia Social i Solidària és el conjunt d'iniciatives socioeconòmiques, formals o informals, individuals o col·lectives, que prioritzen la satisfacció de les necessitats de les persones per sobre del lucre. També es caracteritzen perquè són independents respecte als poders públics, actuen orientades per valors com l'equitat, la solidaritat, la sostenibilitat, la participació, la inclusió i el compromís amb la comunitat, i també són promotores de canvi social»**. Per tant, aquesta definició posa èmfasi en el caràcter de model econòmic alternatiu que suposa l'economia social i solidària.

Una definició més completa i que fa seva el CREIS és la de José Luis Coraggio,⁶ que dona a l'ESS una dimensió temporal que implica la continuïtat i el dinamisme del fenomen. Així, segons aquest autor, l'economia social i solidària és el **«sistema de processos de producció, distribució i circulació que, mitjançant principis, institucions i pràctiques, en cada moment històric organitzen les comunitats i societats per obtenir les bases materials de resolució de necessitats i desitjos legí-**

tims de tots els seus membres, actuals i de generacions futures, de manera que permeten la reproducció i el desenvolupament de la vida, sostenint els equilibris psíquics, interpersonals, entre comunitats i amb la natura».

En conclusió, l'ESS té com a objectiu principal la reorganització de l'economia en contextos espaciotemporals específics orientats a generar valor social i sostenibilitat com a alternativa al model capitalista imperant; per tant, és un model que posa en valor els interessos comuns presents i futurs per sobre dels interessos individuals. En aquest model d'economia social i solidària, les persones ocupen un espai central, la qual cosa comporta un principi ètic indiscutible de posar en valor la vida humana i el benestar de la societat per damunt de tot.

2.2. Fonts d'informació i indicadors

El focus de la nostra anàlisi se situa en les diferents formes jurídiques de l'ESS establertes a la Llei 5/2011, de 29 de març, d'Economia Social i, més concretament, sobre les cooperatives, societats laborals, centres especials de treball i empreses d'inserció i mutualitat. Les dades s'han obtingut de fonts estadístiques basades en directoris i registres públics de la Generalitat de Catalunya on les entitats es troben inscrites. Per a cada tipologia d'entitat hi ha registres diferents, de manera que els que han estat explotats per aquesta recerca són els que apareixen recollits a la taula 1, on s'indica l'organisme responsable de la seva publicació, la periodicitat de les dades i la cobertura temporal i geogràfica de la informació.

⁶ Incluido en José L. Coraggio *Economía social y solidaria. EL trabajo antes que el capital.*, Alberto Acosta y Esperanza Martínez (Editores), Abya Yala, Quito, 2011.

Tipologia ESS	Font de dades	Organisme responsable	Freqüència d'actualització	Àmbit geogràfic
Cooperatives	Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya	Departament d'Empresa i Treball	Mensual	Municipal
Societats laborals	Societats laborals en actiu	Departament d'Empresa i Treball	Mensual	Municipal
Centres especials de treball	Registre de centres especials de treball	Departament d'Empresa i Treball	Anual	Municipal
Empreses d'inserció	Registre d'empreses d'inserció	Departament d'Empresa i Treball	Anual	Municipal
Mutualitats de previsió social	Registre de mutualitats de previsió social	Departament d'Economia i Hisenda	Permanent	Municipal

Taula 1. Resum de les fonts de dades disponibles basades en registres administratius i directoris de la Generalitat de Catalunya.
Font: elaboració pròpia.

La informació que conté cada registre i directori és diferent i no sempre comparable. A banda d'aquesta limitació, hem de tenir en compte diferents aspectes dels registres que en condicionen l'explotació i que fan referència, sobretot, a l'actualització de les dades i la descripció de l'activitat duta a terme.

Pel que fa a l'actualització, especialment dels registres, ens trobem davant d'una inflació del nombre d'entitats, atès que les que han ces-

sat l'activitat poden romandre-hi inscrites. Junament amb això, també es produeix en alguns casos una duplictat d'organitzacions entre les diferents bases de dades, que afecta especialment els directoris dels centres especials de treball (CET) i de les empreses d'inserció (EI), ja que aquestes entitats poden adoptar múltiples formes jurídiques. Per resoldre aquestes duplicitats s'ha fet un tractament i depuració de les dades.

3. El context socioeconòmic

L'actual context socioeconòmic no es pot aïllar, sigui quin sigui l'aspecte que analitzem en termes territorials o econòmics, de l'impacte de la pandèmia derivada de la COVID-19. Certament, **l'impacte i expansió del coronavirus ha suposat el xoc econòmic més gran viscut els darrers cinquanta anys en l'economia mundial, un impacte profund amb una dimensió social, econòmica i sanitària que ningú no**

s'havia pogut imaginar. Tant l'economia espanyola com la catalana van romandre entre les més afectades de la zona euro a causa de la seva vulnerabilitat davant d'impactes negatius, materialitzada en una forta dependència d'aquestes economies amb activitats particularment afectades per la pandèmia, com l'activitat turística i la major part d'activitats del sector terciari en general (co-

merç, servei a les persones, etc.). En aquest sentit, les iniciatives en el sector social s'han vist afectades per aquest context i, alhora, la situació els ha suposat o representa una oportunitat no només per reorientar les seves activitats sinó també per enfortir el treball en xarxa, els processos de digitalització, els canvis d'estratègia, etc.⁷

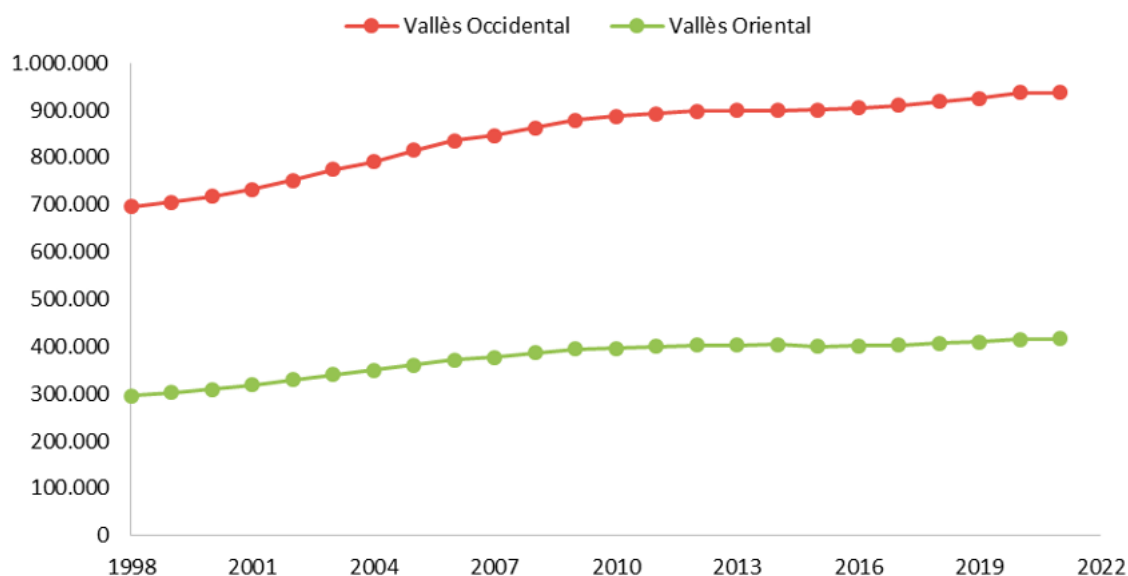
A continuació, descrivim de forma breu els principals elements que defineixen l'estructura demogràfica, el teixit productiu i els nivells de renda disponibles de la població d'aquestes comarques. Això ens donarà una visió clara del teixit d'ESS que tenim al Vallès i si aquest té prou relació amb la realitat global de les comarques.

3.1. Demografia

L'àmbit del Vallès concentra un volum de població d'1.353.211 persones, segons dades del padró municipal d'habitants a 1 de gener de

2021. A grans trets, podem dir que una de cada set persones de Catalunya viu en aquest àmbit comarcal. El Vallès Occidental té una població de 937.422 habitants, pràcticament el doble que el Vallès Oriental, que suma un total de 415.789 persones.

L'evolució poblacional d'aquest entorn geogràfic descriu una dinàmica ascendent i similar al Vallès (gràfic 1). Entre 2018 i 2020 ambdues comarques van recuperar la dinàmica de creixement de la població, tot i que el ritme va ser molt més alentit respecte al que es registrava a principis de la dècada del 2000. Actualment, es registra una variació demogràfica molt moderada per la caiguda del creixement natural i la menor aportació del creixement migratori. En el cas del Vallès Occidental, durant el 2021 s'ha registrat un lleuger descens demogràfic (-0,01 %). En canvi, el Vallès Oriental manté, tot i que molt lleugerament, la tendència demogràfica positiva, amb un creixement interanual del 0,29 %.

Gràfic 1. Evolució de la població empadronada. Vallès Oriental i Vallès Occidental. 1998-2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

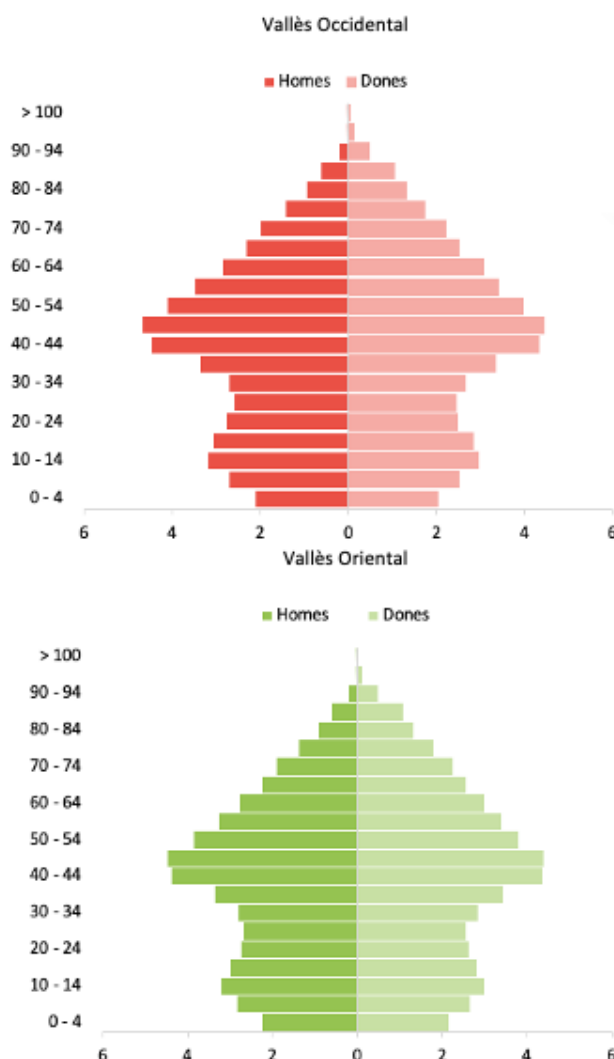
⁷ Ignasi Carreras (2020). *El Tercer Sector ante la crisis del Covid-19*. Programa Esade-PwC de Liderazgo Social.

Des del 2010, les dues comarques del Vallès han experimentat un increment de la població de gairebé 70.000 persones, amb una alça de 19.098 habitants més al Vallès Oriental i 50.892 habitants al Vallès Occidental. En termes relatius, l'increment de població ha estat pràcticament similar, tot i que lleugerament més favorable al Vallès Occidental. Així doncs, la taxa de creixement anual acumulatiu (TCAA) durant aquest període se situa en el 0,47 % en aquesta comarca i en el 0,40 % al Vallès Oriental.

Gran part d'aquest creixement demogràfic s'explica per les aportacions migratòries, tant d'origen estranger com d'origen metropolità. La població d'origen estranger presenta en ambdues

comarques uns percentatges inferiors al conjunt català (16,11 %); al Vallès Occidental la població d'origen estranger suposa l'11,59 % de la població total, mentre que al Vallès Oriental aquest percentatge és lleugerament inferior, un 9,45 %.

Quant a la composició de la població per franges d'edat, observem a ambdues comarques, d'una banda, la tendència (generalitzada a totes les societats occidentals actuals) a l'envel·liment de la població, amb un increment del gruix d'edats situat entre els 35 i 64 anys, especialment. D'altra banda, la mitjana d'edat se situa al voltant dels 39 anys, en concret en els 39,9 anys al Vallès Oriental i en els 39,5 anys al Vallès Occidental.

Gràfic 2. Població segons gènere i grups d'edat. Àmbit del Vallès. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

3.2. Teixit productiu

L'anàlisi de les grans magnituds econòmiques que defineixen l'economia comarcal indica que els resultats de l'exercici del 2020 (el darrer disponible) van ser, sens dubte, els pitjors de la història recent a tot el país, amb contraccions mai vistes en el PIB⁸ (-11,5 %) i en el VAB⁹ (-11,3 %) a Catalunya.

Si analitzem les dades del PIB comarcal podem veure, d'una banda, la particularitat de l'estructura productiva del Vallès: constatem que la major contribució al PIB comarcal la va realitzar a totes dues comarques el sector serveis (el 68,8 % en el cas del Vallès Occidental i el 56,3% en el del Vallès Oriental), ambdós

percentatges per sota del que el sector va representar en el conjunt del PIB català (74,4 %). De fet, a l'àmbit del Vallès es constata sobretot el fort pes del sector industrial, especialment al Vallès Oriental, on en termes de PIB l'anomenat sector suposa el 36,2 %, deu punts per sobre del que aquest sector representa al Vallès Occidental (26,0 %) i gairebé el doble del que la xifra comporta al conjunt català (19,3 %). Concretament, les comarques de l'Alt Penedès i el Vallès Oriental van assolir un creixement econòmic vinculat sobretot al sector industrial, en un context metropolità on el sector serveis va liderar bona part de l'estructura econòmica, bàsicament perquè el Barcelonès actua com a pol d'atracció vers aquest sector.

Comarca	Primari	Indústria	Construcció	Serveis
Alt Penedès	1,1	36,7	6,3	56,8
Baix Llobregat	0	26,9	4,8	68,3
Barcelonès	0	7,9	3,9	88,2
Garraf	2,6	10,5	7,7	79,2
Maresme	0,7	16,4	7,1	75,8
Vallès Occidental	0,0	26,0	5,2	68,8
Vallès Oriental	0,3	36,2	5,2	56,3
Catalunya	1,0	19,3	5,3	74,4

Taula 2. Pes de cada sector dins del PIB comarcal. Any 2020 (%).
Font: elaboració pròpia a partir de l'Anuari Econòmic Comarcal 2021 (BBVA).

D'altra banda, en termes d'aportacions del VAB, tot Catalunya va mostrar el 2020 un descens notable, amb una especial rellevància de la caiguda dels principals indicadors econòmics a comarques com el Garraf o el Maresme, amb una especialització productiva molt lligada al sector serveis i el turisme i activitats relaciona-

des, especialment. El Vallès Occidental va registrar una caiguda del VAB del -11,4 % (pràcticament similar al conjunt català) i el Vallès Oriental va mostrar un comportament lleugerament millor, amb una caiguda del VAB situada en el -10,4 %.

⁸ PIB: mesura el valor dels béns i serveis finals produïts durant un període de temps, normalment un any, per les unitats productores d'un territori.

⁹ VAB: representa el valor afegit brut generat en l'economia durant el període considerat i s'obté com a diferència entre el valor de la producció i el valor dels consums intermedis utilitzats (primeres matèries, serveis i subministraments exteriors, etc.).

	Primari	Indústria	Construcció	Serveis	Total
Alt Penedès	-15,1	-9,4	-14,2	-8,2	-9,1
Baix Llobregat	-10,3	-10,5	-13	-7,3	-8,4
Barcelonès	-3,6	-0,7	-15,6	-11,7	-11,7
Garraf	-14,1	-11	-16,5	-13,8	-13,8
Maresme	-4,8	-11,5	-17,9	-13,6	-13,5
Vallès Occidental	-3,5	-10,6	-17,5	-11,3	-11,4
Vallès Oriental	-2	-7	-14,6	-12,2	-10,4
Eix metropolità	-8,6	-9,8	-15,6	-11,1	-11,1
Catalunya	-2,6	-9	-15,4	-11,7	-11,3

Taula 3. Creixement del VAB a les comarques metropolitanes i Catalunya. 2019.
Font: elaboració pròpia a partir de l'Anuari Econòmic Comarcal 2021 (BBVA).

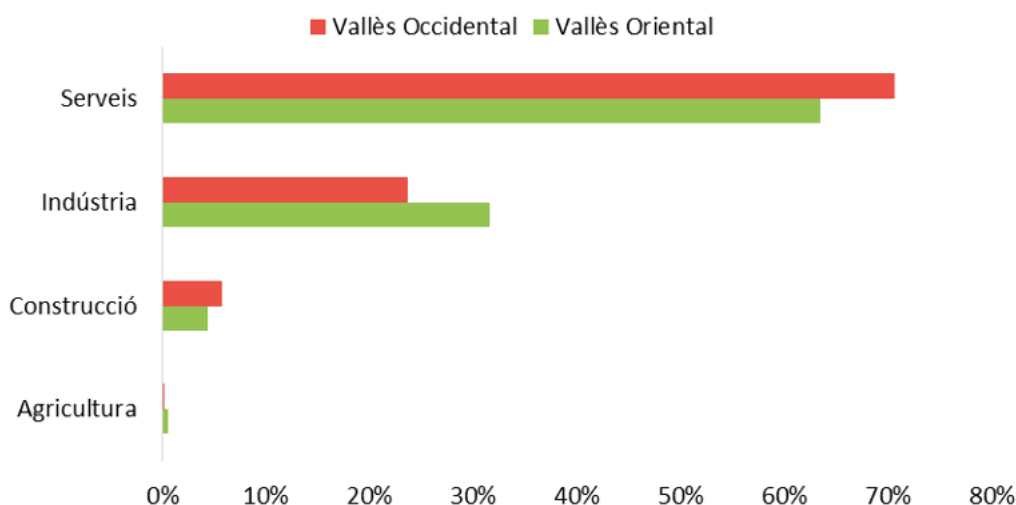
Més enllà de l'anàlisi de les gran magnituds econòmiques, l'anàlisi de les dades segregades del mercat de treball també ens ajuda a contextualitzar millor el teixit productiu i la situació econòmica de l'àmbit del Vallès.

L'any 2021 ha estat un any de creixement, en termes d'ocupació, respecte del 2020 per la millora del context epidemiològic, molt vinculat a l'augment de la vacunació i la capacitat de resistència davant les diferents onades de la pandèmia.

En termes de sectors productius (taula 3), tant el sector industrial com el sector serveis han mostrat d'una manera particular indicadors de millora i recuperació. El sector de la construcció també ha registrat un increment notable en termes d'ocupació (de fet, al llarg del 2020 no va registrar un descens tan notable com els altres dos sectors). I, fins i tot en termes d'ocupació, el sector primari ha registrat un augment significatiu tenint en compte el seu pes reduït en el conjunt del mercat de tre-

ball de la comarca. La pandèmia també ha comportat una major valorització de la producció ecològica i de proximitat, la qual cosa ha servit, en part, per mantenir i fer créixer el sector.

En el cas de la contractació (gràfic 3), durant el 2021 al Vallès Oriental s'han efectuat 147.121 contractes, dels quals el 63 % es concentren en el sector serveis. El segon sector amb més capacitat contractual ha estat l'industrial, amb el 32,2 % del total de contractes al territori. El sector de la construcció ha representat gairebé el 5 % del total de contractes, i l'agricultura, poc més del 0,1 %. Al Vallès Occidental la situació és pràcticament similar: al llarg de l'any 2021 s'han fet 288.794 contractes, una àmplia majoria dels quals (el 71 %) vinculats al sector serveis, poc més del 24 % dedicats al sector industrial i gairebé un 7 % vinculats al sector de la construcció. El sector agrari, pel que fa a contractes, té un pes molt inferior al del Vallès Oriental i no arriba a suposar ni el 0,1 % del total de contractes.

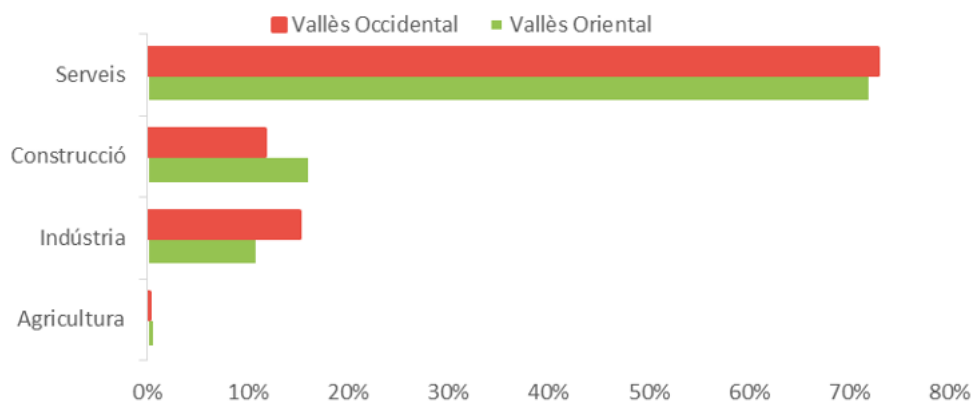

Gràfic 3. Contractació laboral registrada per sectors d'activitat. Àmbit del Vallès. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu.

Pel que fa als centres de cotització (les empreses), aquests presenten el mateix patró sectorial que mostren les dades de contractació i del PIB; al Vallès Oriental veiem que el sector serveis predomina amb força, concretament representa el 72 % del total de centres de cotització de la comarca (11.877). La indústria suposa el 16 % del total d'empreses, és a dir, hi trobem 11.371 empreses d'aquest sector el 2021. La construcció comporta l'11 % i l'agricultura, al voltant de l'1 %.

Al Vallès Occidental la situació és força similar, tot i que la xifra total de centres de

cotització és marcadament superior: 25.370 empreses. D'aquestes, el sector serveis acumula 18.493 empreses, un 73 %, percentatge lleugerament més elevat que al Vallès Oriental. El sector de la indústria suma 3.731 empreses, el 15 % del total, percentatge superior al del Vallès Oriental. La construcció representa el 12 % del total d'empreses, per sota del Vallès Oriental, i el sector de l'agricultura sí que té un pes molt menor al Vallès Occidental, ja que no arriba a suposar ni el 0,1 % del total del teixit empresarial en aquella comarca.

Gràfic 4. Empreses (centres de cotització) per sectors. Àmbit del Vallès. 4t trimestre de 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu.

En els darrers trimestres de 2020 (gràfic 5) les dades indiquen que els llocs de treball localitzats (en termes de població ocupada, població assalariada més població autònoma) a totes dues comarques van registrar una caiguda relativament important, que en termes de sectors productius es va reflectir especialment en la indústria i el sector serveis. La construcció és el sector que registra menors pèrdues, i en el cas dels treballadors autònoms d'aquest sector no s'ha registrat cap variació en la xifra. Les dades relatives al quart trimestre de 2021 comencen a perfilar una recuperació de les xifres, tant

de llocs de treball com d'empreses. Cal destacar el manteniment i fins i tot el creixement dels llocs de treball en ambdues comarques, ja que, si bé l'impacte de la pandèmia a partir del març de 2020 es va traduir en una reducció dels centres de cotització (empreses), l'ús dels expedients de regulació d'ocupació (inicialment ERTO i més endavant ERO) ha actuat com a eina de flexibilització del mercat de treball. A finals de 2021, doncs, la recuperació de xifres en l'àmbit del mercat de treball és important i assoleix valors prepandèmics.

Gràfic 5. Evolució trimestral dels llocs de treball i dels centres de cotització. Àmbit del Vallès. 2019 -2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu.

3.3. Nivell de renda

En aquesta subsecció analitzem l'impacte que té l'activitat econòmica derivada del teixit productiu sobre les famílies de la comarca. Aquesta realitat es pot mesurar a partir de la renda familiar disponible bruta (RFDB). L'RFDB és un indicador macroeconòmic que mesura la renda de què disposen les famílies per destinar-la al consum o a l'estalvi, tenint en compte la retribució rebuda per aportar a l'activitat productiva, les prestacions socials, els impostos i altres despeses. Aquesta macromagnitud a escala geogràfica permet conèixer la capacitat de despesa o d'estalvi de les famílies per comarques i municipis amb més de 5.000 habitants (mapa 1).

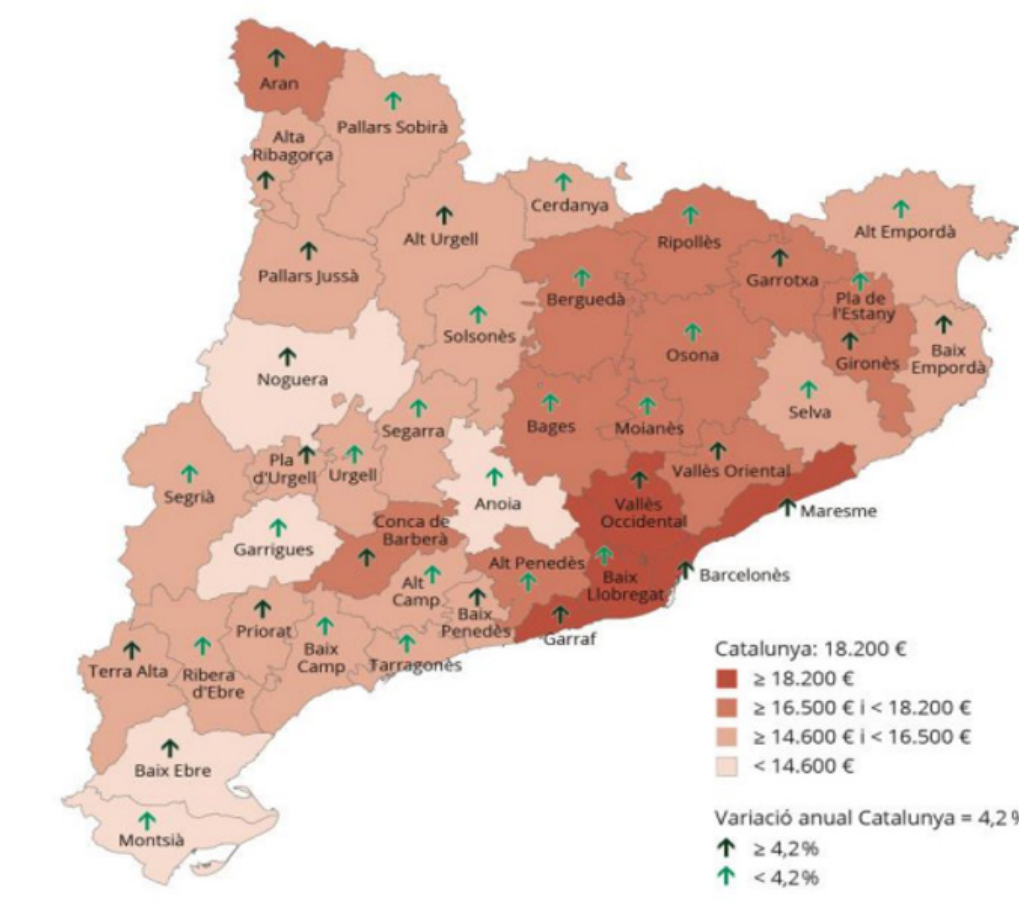
Segons les darreres dades disponibles de l'any 2019, la renda per habitant del Vallès Occidental es va situar en 18.500 € i la del Vallès Oriental, en 17.900 €. El Vallès Occidental, amb una renda superior a la mitjana catalana (18.200 €) es va posicionar en quart lloc dins del conjunt de comarques catalanes amb major renda per habitant, darrere del Barcelonès (que es va mantenir com la comarca catalana amb la renda per habitant més elevada, amb 20.400 € l'any 2019, i superant en un 12,2 % la mitjana catalana), seguida del Baix Llobregat (18.900 €) i el Garraf (18.600 €).

Respecte del 2015, la renda per habitant s'ha incrementat, a totes dues comarques, un 11 % o 1.900 € bruts al Vallès Occidental i un 7,8 % o 1.300 € bruts al Vallès Oriental. Anant més enrere en el temps (2010), observem que la renda de 2019 en ambdues comarques ha registrat en els darrers deu anys un augment al voltant del 9 %, creixement similar al conjunt registrat a Catalunya. L'anàlisi per components que estructuren la renda familiar indica que la remuneració d'assalariats durant aquest període va ser la principal font d'ingressos en totes

les comarques, tot i haver-hi diferències en el territori. Així, l'any 2019 els salaris van representar el 60 % dels recursos de les famílies del Vallès Oriental, percentatge superior a la mitjana catalana (58,8 %). Els ingressos derivats de les rendes empresarials i professionals van representar al Vallès Oriental el 21 % d'aquests recursos, proporció lleugerament per sota de la mitjana catalana (21,4 %). Finalment, els ingressos provinents de les prestacions socials van suposar el 18,5 % dels principals recursos. El pes d'aquest component a la comarca també va estar per sota de la xifra del conjunt de Catalunya (19,8 %). Al Vallès Occidental els salaris van representar el 61 % dels recursos de les famílies, percentatge també superior a la mitjana catalana. Els ingressos derivats de les rendes empresarials i professionals van representar el 20 %, proporció també per sota de la mitjana catalana. Els ingressos provinents de les prestacions socials van suposar el 18,5 % d'aquests recursos, el mateix percentatge que al Vallès Oriental.

Així, tot i que ambdues comarques van presentar una renda per habitant força elevada i amb similituds importants, veiem que dins de cada comarca hi ha notables diferències entre municipis. Al Vallès Oriental, la diferència entre la renda més alta (el municipi de l'Ametlla, amb 25.760 €) i la més baixa (el municipi de Canovelles, amb 14.500 €) va superar els 10.000 €. Al Vallès Occidental, la renda més alta (el municipi de Matadepera, amb 28.100 €) representa el doble de la més baixa (Badia del Vallès, amb 13.400 €) i mostra diferències entre municipis gairebé veïns de 15.000 € per càpita.

Dels 54 municipis que componen l'àrea del Vallès, pràcticament la meitat van tenir uns nivells de renda inferiors al conjunt de Catalunya el 2019.

Mapa 1. Renda familiar disponible bruta. Comarques i Aran. 2019.
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

4. Anàlisi de l'ESS a les comarques vallesanes

4.1. Xifres agregades de l'ESS

L'ESS té un profund arrelament a l'àmbit del Vallès, especialment a través de les societats laborals i del sector cooperatiu de treball associat, que destaquen per damunt de la resta. Segons les últimes dades disponibles a 31 de desem-

bre de 2021 (taula 4), actualment existeixen 1.772 entitats pertanyents a l'ESS, 1.064 de les quals són societats laborals, 660 cooperatives, 33 centres especials de treball, 8 empreses d'inserció i 7 mutualitats. Territorialment, 1.263 es troben localitzades al Vallès Occidental i 509 al Vallès Oriental.

Tipus d'ESS	Vallès Occidental	Vallès Oriental	Àmbit del Vallès
Societats laborals	761	303	1064
Cooperatives	468	192	660
Centres especials de treball (CET)	7	1	8
Empreses d'inserció (EI)	24	9	33
Mutualitats de previsió social	3	4	7
Total	1.263	509	1.772

Taula 4. Nombre d'entitats d'ESS. Àmbit del Vallès. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball i del Departament d'Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya.

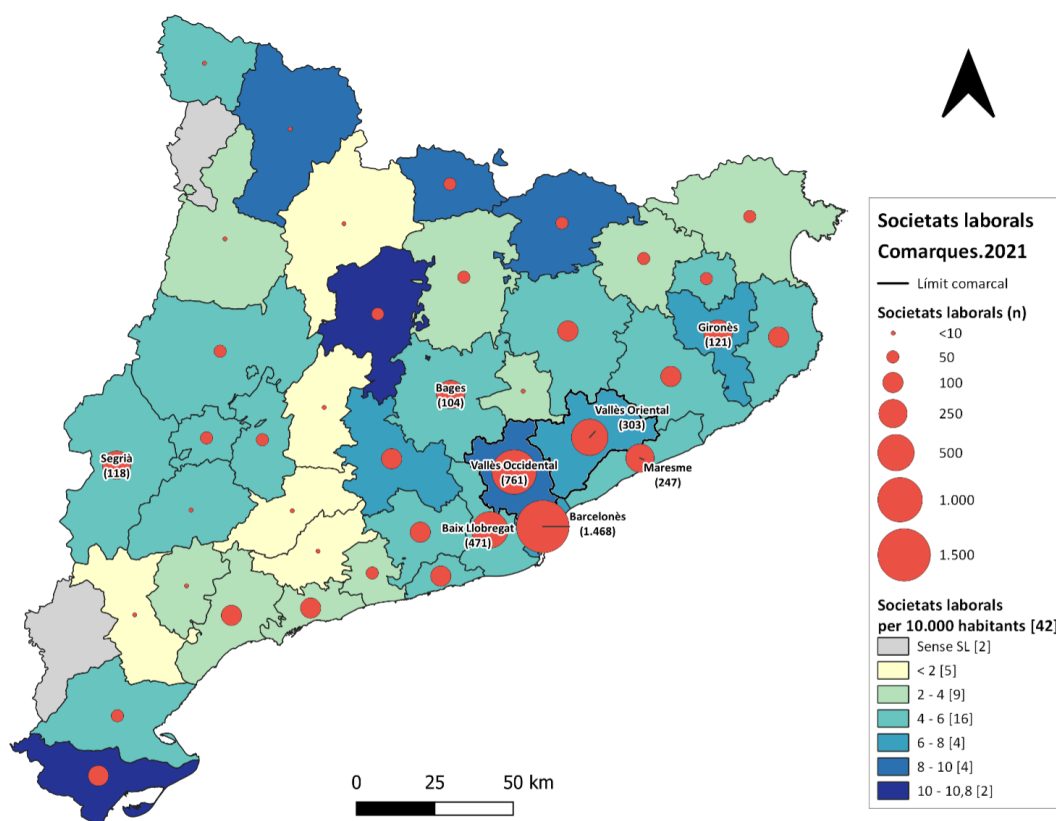
4.2. Societats laborals

Les societats laborals constitueixen, juntament amb les cooperatives, un dels pilars de l'economia social a Catalunya. Des del punt de vista normatiu, les societats laborals són societats de caràcter mercantil on la majoria del capital social (més del 50 %) ha de ser propietat dels treballadors i treballadores amb una relació laboral de caràcter indefinit.

Per constituir una entitat d'aquest tipus es requereix un mínim de tres persones sòcies, ja que cap d'elles pot tenir una participació a la societat superior al 33 %. No obstant això, des de l'aprovació de la Llei 44/2015, de 14 d'octubre, de societats laborals i participades, és possible iniciar una societat amb només dos socis o sòcies sempre que aquests tinguin una participació equilibrada. Actualment, existeixen dues classes de societats laborals: les societats anònimes laborals (SAL) i les societats limitades laborals (SLL). La diferència entre ambdues consisteix bàsicament en el capital social mínim requerit per constituir l'entitat (en el cas de les SLL és de 3.000 € mentre que en el de les SAL ascendeix a 60.000 €).

Segons les dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya, a 31 de desembre de 2021 hi ha 4.598 societats laborals actives al territori català, 1.064 de les quals (el 23 %) es localitzen en l'àmbit del Vallès. El Vallès Occidental, amb 761, és la segona comarca de Catalunya amb el major nombre de societats laborals registrades, només darrere del Barcelonès (1.468), que concentra una de cada tres societats amb aquesta tipologia. En el rànquing comarcal, el Vallès Oriental, amb 303 entitats, roman en quarta posició, per sota del Baix Llobregat (471) i per sobre del Maresme (247).

Tot i que les comarques metropolitanes apleguen un major nombre de societats laborals, el grau d'implantació és superior en altres comarques catalanes, com el Montsià (10,8 societats per cada 10.000 habitants), el Solsonès (10,3), la Cerdanya (9,4), el Ripollès (9,0) i el Pallars Sobirà (8,4) (mapa 2). El Vallès Occidental (8,1) i el Vallès Oriental (7,3) es posicionen darrere d'aquestes comarques, amb ràtios per sobre de la mitjana catalana (5,9) i del Barcelonès (6,4).

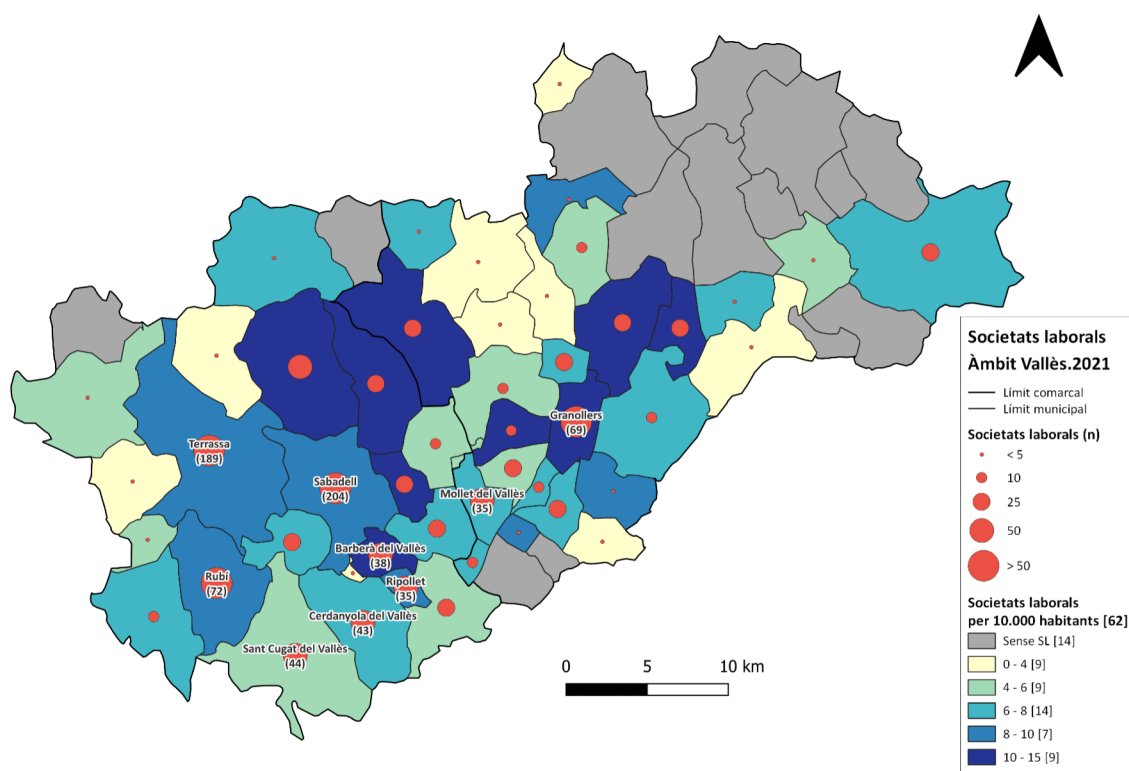

Mapa 2. Nombre de societats laborals i societats laborals per cada 10.000 habitants. Comarques. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

Aproximant-nos al nivell municipal (mapa 3), les societats laborals actives són presents a 21 dels 23 municipis del Vallès Occidental i a 27 dels 39 municipis del Vallès Oriental, tot i que el gruix de les entitats s'ubica a les principals àrees urbanes; la major part es concentren a Sabadell (204) i Terrassa (189), al Vallès Occidental, i a Granollers (69) i Mollet del Vallès (35), al Vallès Oriental. Com mostra el mapa 2, una altra part important de les entitats domiciliades al Vallès Occidental es troba a Rubí (72), Sant Cugat del Vallès (44), Cerdanyola del Vallès (43), Barberà del Vallès (38) i Ripollet (35). En conjunt, aquests sis municipis apleguen el 30 % de les entitats de la comarca.

En el cas del Vallès Oriental, Cardedeu (23), les Franqueses del Vallès (23) i Caldes de Montbui (19) també compten amb un nombre important de societats laborals.

En relació amb la població resident, Lliçà de Vall sobresurt entre els municipis vallesans amb major implantació d'entitats, amb 15,2 per cada 10.000 habitants, seguida de Polinyà (14,1) i Cardedeu (12,4). A continuació, amb una presència relativa important, se situen Sentmenat, Barberà del Vallès, les Franqueses del Vallès, Granollers, Caldes de Montbui i Castellar del Vallès, tots sis municipis amb més de 10 entitats per cada 10.000 habitants.

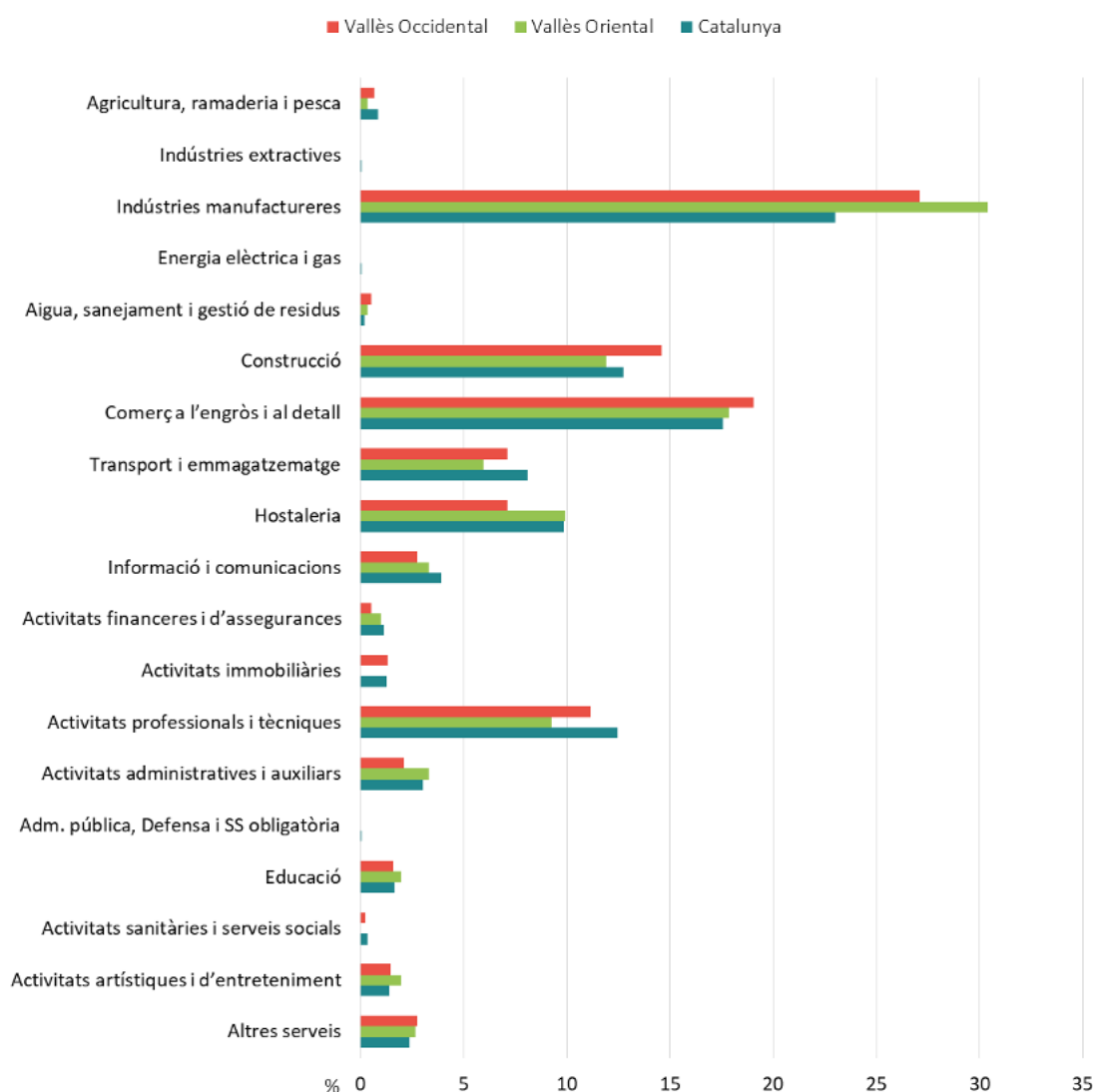

Mapa 3. Nombre de societats laborals i societats laborals per 10.000 habitants. Àmbit del Vallès. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball.

Si analitzem les societats laborals segons l'activitat econòmica principal, observem que, en l'àmbit del Vallès, predominen les entitats dedicades a la indústria manufacturera (gràfic 6). Cal tenir en consideració que aquestes comarques s'han caracteritzat tradicionalment per la rellevància del sector industrial i mostren, en el context català, una alta especialització productiva. Visiblement, aquesta secció aplega el 27,1 % i el 30,3 % de les entitats re-

gistrades al Vallès Occidental i al Vallès Oriental, respectivament, xifres que situen ambdues comarques per sobre de la mitjana catalana (23 %) i d'altres de la regió metropolitana com el Barcelonès (25,1 %), el Baix Llobregat (20,3 %) o Osona (20,6 %). En el cas de les societats laborals, destaquen les que realitzen activitats vinculades al sector metal·lúrgic, a l'automoció i, en menor mesura, a la indústria agroalimentària.

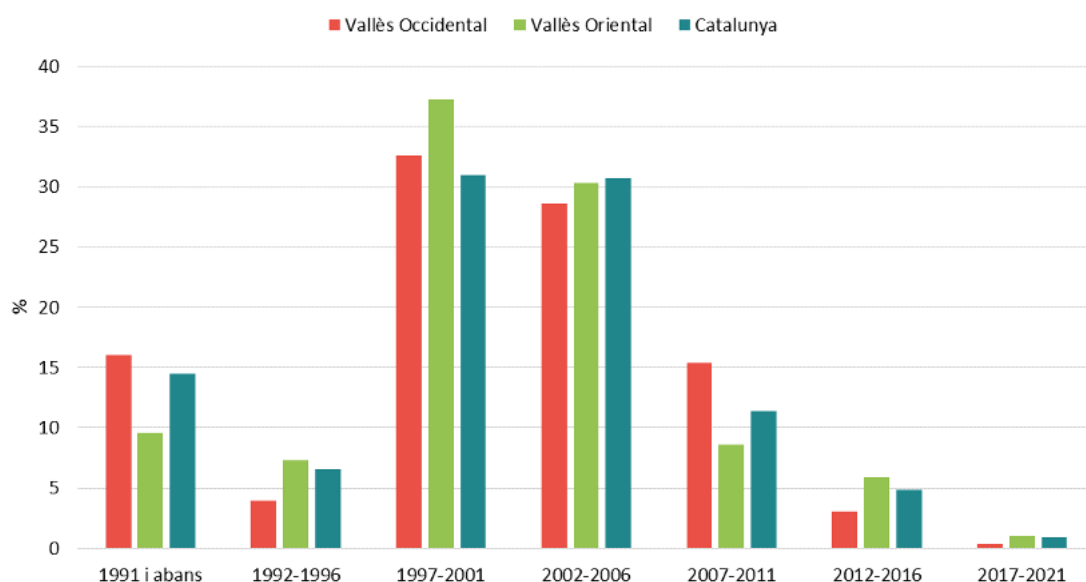
Gràfic 6. Societats laborals segons l'activitat de la CCAE 2009. Àmbit del Vallès i Catalunya. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball.

A banda de la indústria, diverses activitats del sector serveis concentren una proporció important d'entitats, com el comerç a l'engròs i al detall (19,1 % al Vallès Occidental i 17,8 % al Vallès Oriental), les activitats professionals i tècniques (11,2 % i 9,2%, respectivament), l'hostaleria (7,1 % i 9,9 %) i el transport i emmagatzematge (7,1 % i 5,9 %). Finalment, en ambdues comarques trobem una proporció elevada de societats dedicades a la construcció (14,6 % al Vallès Occidental i 11,9 % al Vallès Oriental).

Des del punt de vista de la seva antiguitat (gràfic 7), les societats laborals en l'àmbit del Vallès tenen una edat mitjana de 20,9 anys, similar a la catalana; el gruix de les entitats registrades a ambdues comarques (sis de cada deu) tenen entre 15 i 25 anys. Cal destacar que el Vallès Occidental presenta una estructura d'edats relativament més envellida, atès el major pes de les societats laborals amb més de 30 anys d'història (el 16 % al Vallès Occidental contra el 9,6 % al Vallès Oriental). Aquests indicadors sobre la demografia de les societats la-

borals posen en relleu la consolidació d'aquesta tipologia d'entitats a Catalunya. Malgrat el seu arrelament territorial, es fa palès un alentiment en el ritme de creació de noves entitats, tant en

l'àmbit del Vallès com en la resta de comarques catalanes, en la mesura que són poques les iniciades en els darrers cinc anys.

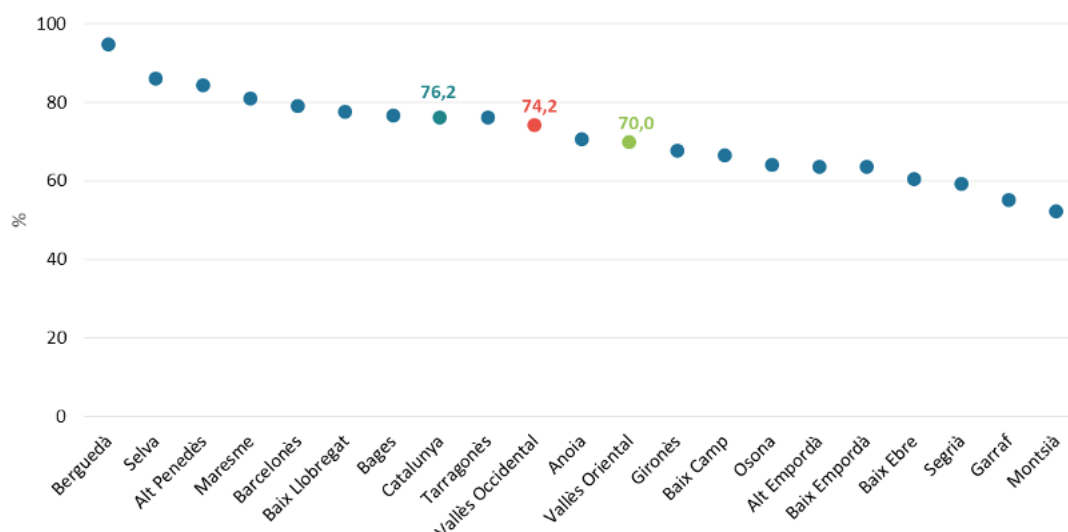
Gràfic 7. Societats laborals segons l'any d'inscripció. Àmbit del Vallès i Catalunya. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

Per acabar, analitzem alguns indicadors relatius a la composició interna d'aquestes organitzacions i, més concretament, al nombre de socis i sòcies i el tipus de vinculació amb la societat, així com sobre la presència de dones (gràfic 8). En termes absoluts, les 1.064 societats laborals actives a l'àmbit del Vallès apleguen 4.273 socis i sòcies, xifra que representa el 20,8 % del total de Catalunya (20.522). En termes relatius, el Vallès Occidental destaca com la tercera comarca amb un major nombre de socis i sòcies per habitant (34,7 per 10.000 habitants), per sobre de la mitjana catalana (26,4) i del Vallès Oriental (24,7).

Dit això, la normativa vigent preveu tres possibles tipus de vinculació en el marc de les societats laborals: la de soci/sòcia capitalista, que pot ser una persona física o jurídica, pública o privada, que no pot tenir més d'una tercera part del capital social; la de soci/sòcia treballador/a, que

només pot ser-ho una persona física que contribueix amb el seu treball, amb un contracte indefinit; i la de treballador/a assalariat/ada no soci/sòcia, amb contracte indefinit però amb una modalitat de jornada que depèn de les hores treballades a l'any pels socis/sòcies treballadors/ores.

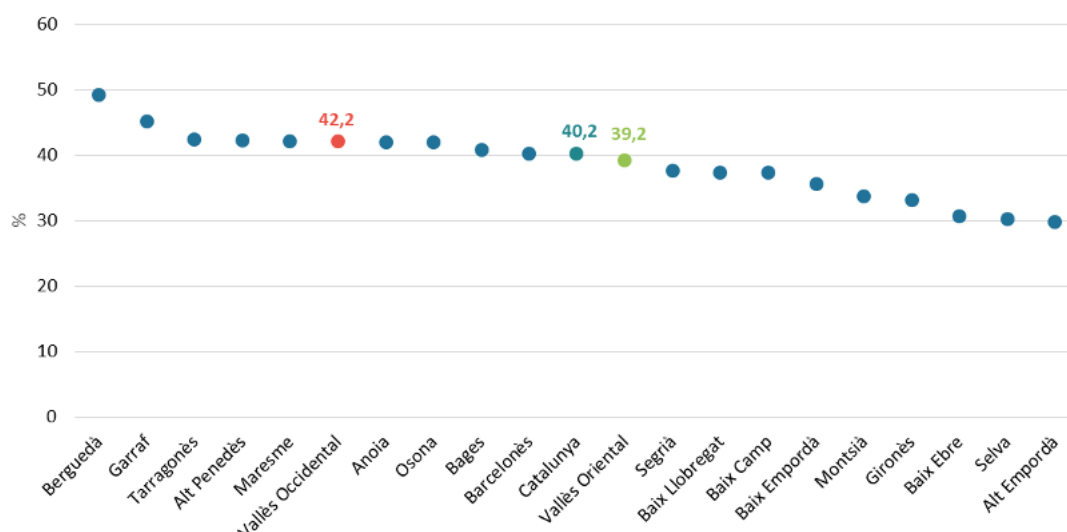
Amb la informació disponible, que es limita als dos primers tipus de vinculació esmentats, podem veure que el 2021, en el conjunt de Catalunya, el 76,2 % dels membres de les societats laborals són socis/sòcies treballadors/ores, mentre que el 23,8 % restant hi participa aportant-hi exclusivament capital. Aquesta proporció, però, varia àmpliament a les comarques catalanes: oscil·la entre el 94,7 % del Berguedà i el 52,3 % del Montsià (gràfic 8). En el cas de l'àmbit del Vallès, el pes dels socis/sòcies treballadors/ores és lleugerament inferior a la mitjana catalana, tant al Vallès Occidental (74,2 %) com al Vallès Oriental (70 %).

Gràfic 8. Proporció de sòcies i socis treballadors a les societats laborals. Comarques de Catalunya, 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.
Nota: comarques amb societats laborals amb més de 100 socis i sòcies.

Pel que fa a la composició de gènere de les societats laborals, les dades agregades comarcals mostren un predomini masculí generalitzat, tot i que aquesta asimetria varia territorialment (gràfic 9). D'aquesta manera, trobem

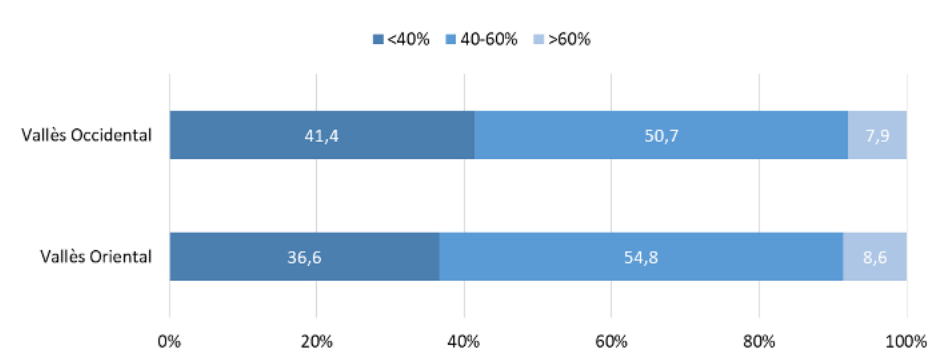
que, entre les vint primeres comarques amb un major nombre de persones sòcies, la proporció de dones no supera el 40 % en la meitat dels casos (incloent-hi el Vallès Oriental), mentre que la resta se situaria entre el 40 % i el 50 %.

Gràfic 9. Proporció de dones sòcies a les societats laborals. Comarques de Catalunya, 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.
Nota: comarques amb societats laborals amb més de 100 socis i sòcies.

Aquestes dades, però, s'han de matisar si considerem la composició de gènere a escala d'entitat (gràfic 10). Així, al voltant de la meitat de les societats laborals localitzades en l'àmbit del Vallès (el 50,3 % al Vallès Occidental i el 54,8 % al Vallès Oriental) són paritàries, és a dir, presenten una composició relativament equilibrada, ja que cap dels dos gèneres arriba

a una proporció inferior al 40 % ni superior al 60 %. Val a dir que, en una part important de les entitats, la presència de dones és inferior al 40 % (en concret, el 41,4 % al Vallès Occidental i el 36,6 % al Vallès Oriental) i una proporció petita supera el 60 % (7,9 % al Vallès Occidental i 8,6 % al Vallès Oriental).

Gràfic 10. Empreses segons percentatge de dones sòcies. Àmbit del Vallès. 2021.

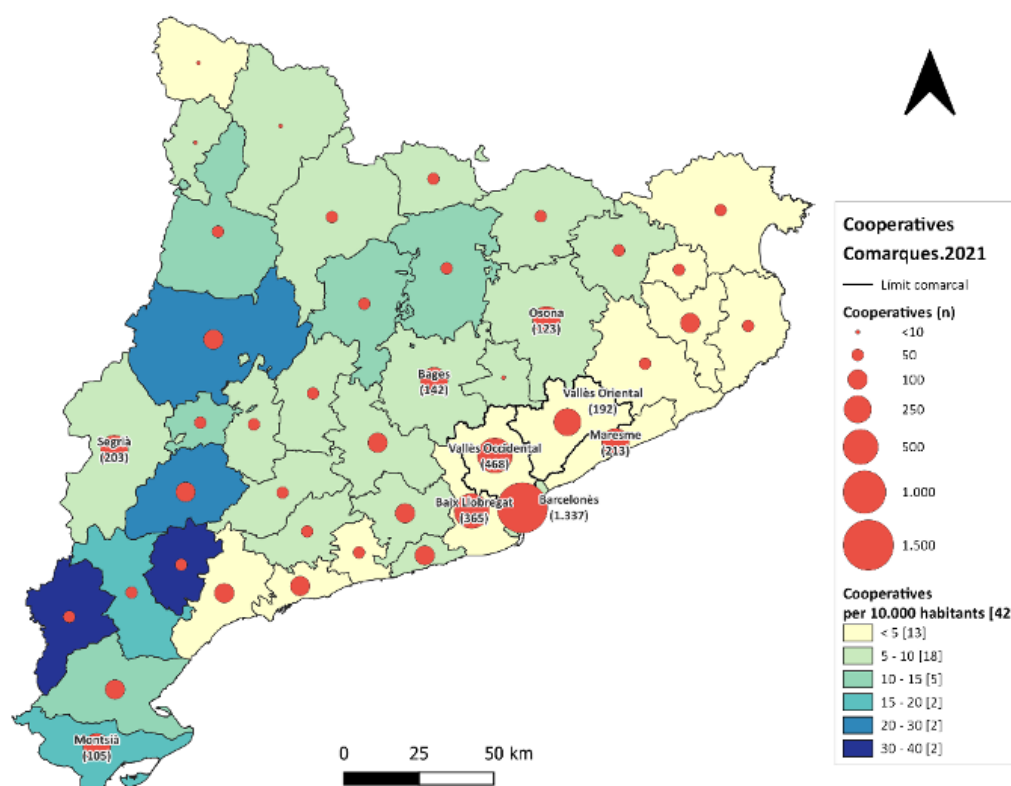
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

4.3. Cooperatives

Des del punt de vista normatiu, la cooperativa es defineix com una empresa formada per persones físiques o jurídiques que s'uneixen, de forma voluntària, per satisfer les necessitats i les aspiracions econòmiques, socials i culturals en comú mitjançant una empresa de propietat conjunta i de gestió democràtica. Per constituir una cooperativa només es requereix un mínim de tres socis o sòcies que han de desenvolupar l'activitat que correspongui segons el tipus de cooperativa.

Les empreses cooperatives es basen en uns principis distintius establerts per l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI), entre els quals cal destacar la democràcia empresarial en la seva gestió i la participació econòmica del socis/sòcies, juntament amb la millora de la situació econòmica i social no només dels membres de l'entitat sinó també de la comunitat.

Segons les dades del Registre General de Cooperatives del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya, a l'àmbit del Vallès existeixen 660 cooperatives, xifra que representa el 14,7 % del total de les cooperatives catalanes registrades a data de 31 de desembre de 2021 (4.486). En la seva dimensió territorial, el Vallès Occidental, amb 468 entitats, segueix situant-se com la segona comarca amb més cooperatives, darrere del Barcelonès (1.337), que pràcticament concentra la meitat de les cooperatives del país (mapa 4). En aquest rànquing, el Vallès Oriental, amb 162 entitats, manté una posició més allunyada i esdevé la sisena comarca amb el major nombre de cooperatives, darrere del Baix Llobregat (365), el Maresme (213) i el Segrià (203).

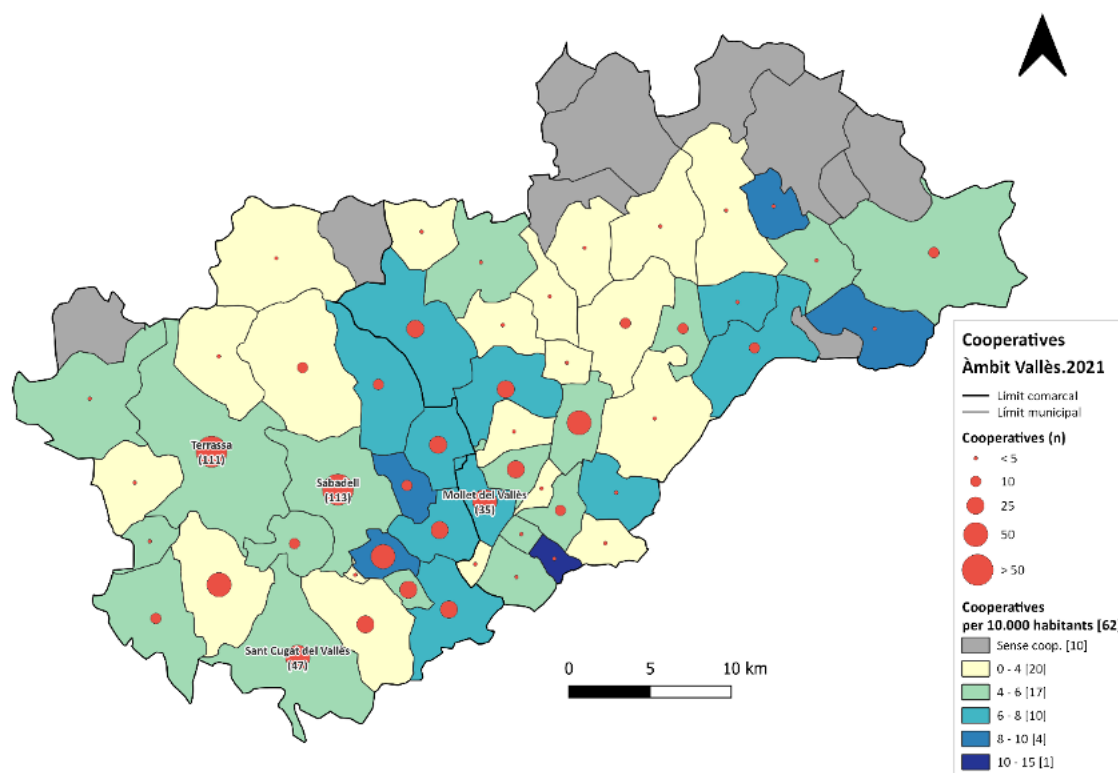
Mapa 4. Nombre de cooperatives i cooperatives per 10.000 habitants. Comarques. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

Encara que les comarques metropolitanques concentren, juntament amb el Segrià, el gruix de teixit cooperatiu català, el grau d'implantació d'aquestes entitats és superior en altres comarques, com la Terra Alta (39,5 cooperatives per 10.000 habitants), el Priorat (31,9), les Garrigues (28,9) i la Noguera (21,9), mentre que el Vallès Occidental i el Vallès Oriental se situen per sota de la mitjana catalana (5,8), amb 5 i 4,6 cooperatives per 10.000 habitants, respectivament.

En l'àmbit del Vallès, el detall municipal mostra que el teixit cooperatiu es troba concen-

trat en les dues capitals del Vallès Occidental, Sabadell (113) i Terrassa (111), que en conjunt concentren prop del 48 % de les cooperatives de la comarca. En el cas del Vallès Oriental, Mollet del Vallès (35) i Granollers (28) apleguen la major part d'aquest teixit (mapa 5). De la mateixa manera que amb les societats laborals, en el cas de les cooperatives apareixen altres pols secundaris, com Sant Cugat del Vallès (47), Barberà del Vallès (30), Rubí (27) i Montcada i Reixac (25), a la banda occidental, i Caldes de Montbui (11), Parets del Vallès (11) i Montornès del Vallès (10), a l'oriental.

Mapa 5. Nombre de cooperatives i cooperatives per 10.000 habitants. Àmbit del Vallès, 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

La Llei 12/2015, de 9 de juliol, de cooperatives, preveu fins a dotze tipologies diferents d'entitats.¹⁰ La tradició cooperativa a Catalunya dona peu al fet que, en l'actualitat, el teixit empresarial cooperatiu estigui força diversificat, si bé les entitats que s'engloben sota la categoria de treball associat representen el 74,3 % del total, xifra que augmenta fins al 85,4 % en el cas del Vallès Occidental i fins al 80,2 %, en el del Vallès Oriental (taula 5). El predomini de les cooperatives de treball s'explica no només per la seva

trajectòria històrica sinó també perquè, amb independència de l'activitat econòmica que s'ha de desenvolupar, només es necessita un mínim de dos socis/sòcies i un capital mínim de 3.000 € per emprendre un projecte cooperatiu d'autoocupació. A banda de les cooperatives de treball, a l'àmbit del Vallès també trobem, tot i que en una proporció molt inferior, cooperatives de serveis, d'habitatge, de consumidors i usuaris, d'ensenyament i agràries.

¹⁰ Tipologies de cooperatives: agràries, marítimes, fluvials i lacustres, d'assegurances, de consumidores i usuàries, de crèdit, d'ensenyament, d'habitatges, sanitàries, de serveis, de treball associat, integrals i de segon grau.

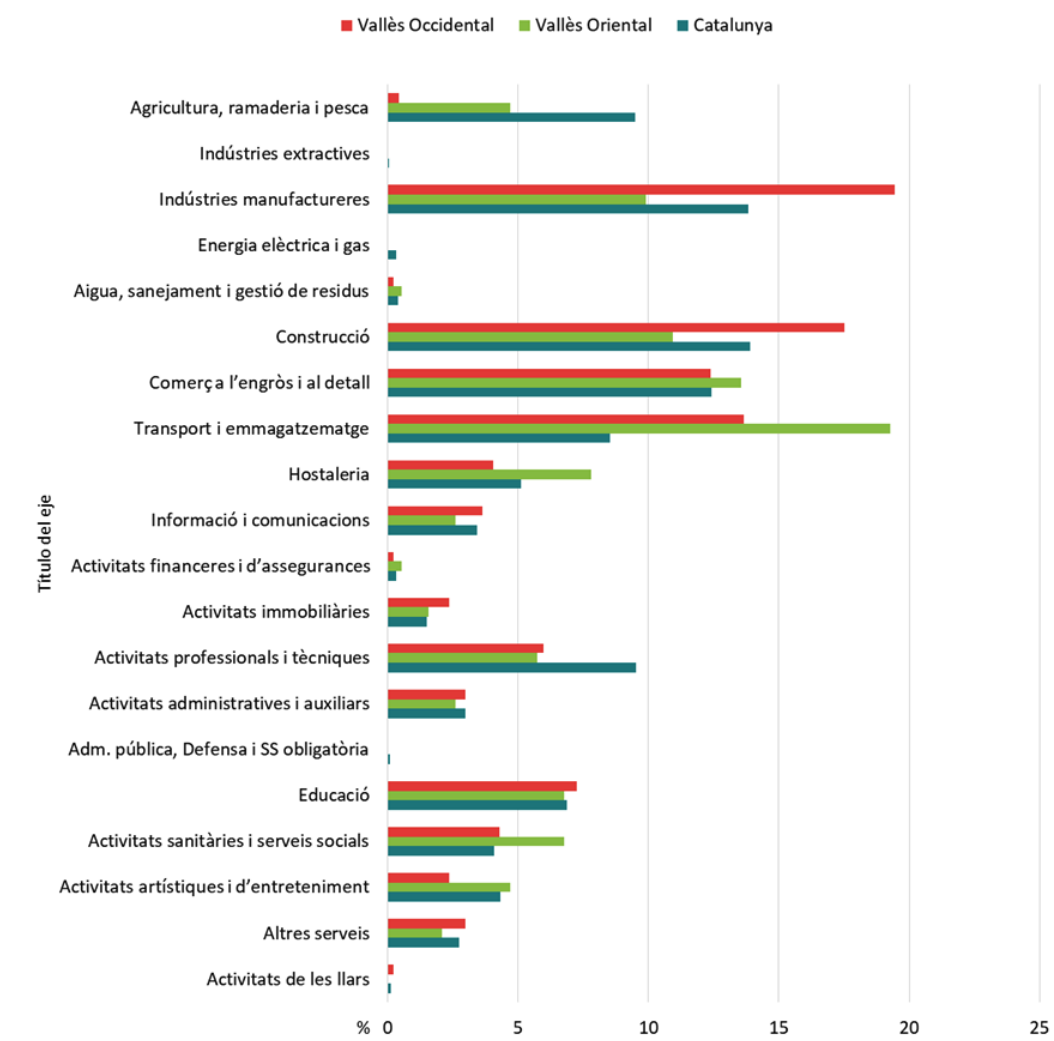
	Vallès Occidental		Vallès Oriental		Total Catalunya	
	N	%	N	%	N	%
Agràries	3	0,6	7	3,6	427	9,5
Consumidors i usuaris	12	2,6	8	4,2	151	3,4
Ensenyament	11	2,4	3	1,6	78	1,7
Habitatges	15	3,2	4	2,1	104	2,3
Serveis	21	4,5	11	5,7	243	5,4
Treball associat	401	85,7	154	80,2	3.334	74,3
Resta de classes	5	1,1	5	2,6	149	3,3
Total	468	100,0	192	100,0	4.486	100,0

Taula 5. Cooperatives segons classe. Àmbit del Vallès i Catalunya. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

En l'àmbit del Vallès, el teixit cooperatiu presenta diferències territorials en termes d'especialització de l'activitat econòmica (gràfic 11). Així, en el cas del Vallès Occidental, l'estructura productiva cooperativista es caracteritza pel protagonisme de la indústria manufacturera, que aplega el 19,9 % de les entitats a la comarca, per sobre de les xifres registrades al Vallès Oriental (9,9 %) i al conjunt de Catalunya (13,8%). Altres sectors amb un pes important són la construcció (17,5 %), el transport i l'emmagatzematge (13,7 %), el comerç (12,4 %) i l'educació (7,3 %). Aquestes cinc seccions d'activitat concentren al voltant del 70 % de les cooperatives domiciliades al Vallès Occidental.

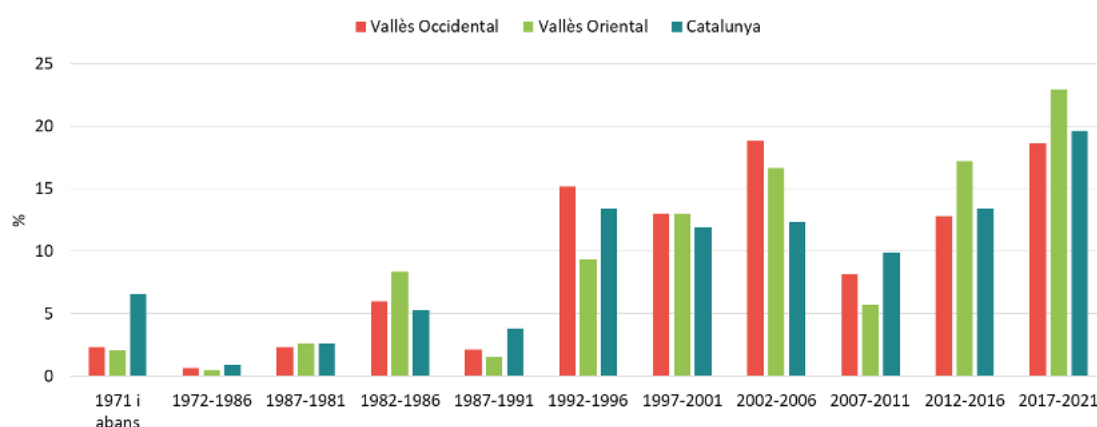
Quant al Vallès Oriental, hi predominen les cooperatives dedicades al transport i l'emmagatzematge (19,3 %), amb una proporció d'empreses molt superior a la mitjana catalana (8,5 %) i a la del Vallès Occidental, com hem vist al paràgraf anterior. A banda d'aquesta secció, també destaquen el comerç (13,5 %), la construcció (10,9 %) i, en menor mesura, l'hostaleria (7,8 %), l'educació (6,8 %) i activitats sanitàries i de serveis socials (6,8 %). Finalment, cal destacar que el sector primari té una major importància al Vallès Oriental, on representa el 4,7 % del total de les cooperatives, percentatge que, tot i ser la meitat del que es dona a l'àmbit català, supera àmpliament el 0,4 % registrat al Vallès Occidental.

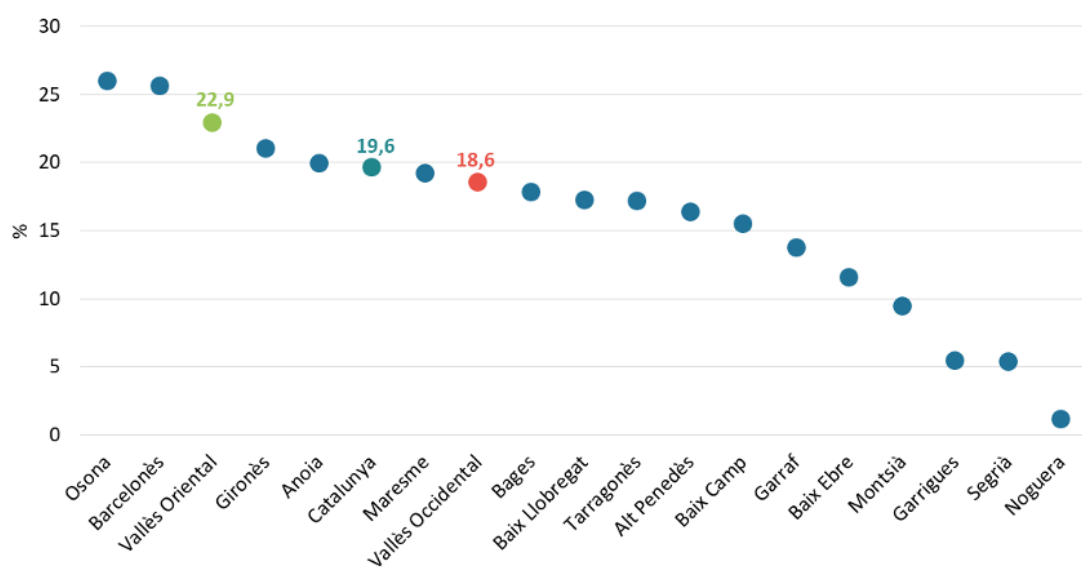
Gràfic 11. Cooperatives segons secció d'activitat de la CCAE 2009. Àmbit del Vallès i Catalunya. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

En relació amb l'antiguitat (gràfic 12), les cooperatives ubicades a l'àmbit del Vallès tenen una mitjana d'edat propera als 18 anys (de 18,5 anys al Vallès Occidental i de 17 anys al Vallès Oriental), inferior a la mitjana catalana (20,6 anys). El gruix de les cooperatives registrades tant al Vallès Occidental (86,5 %) com al Vallès Oriental (84,9 %) van ser creades fa menys de trenta anys. Una part significativa

d'aquestes cooperatives (el 18,6 % al Vallès Occidental i el 22,9 % al Vallès Oriental) tenen menys de cinc anys d'antiguitat. Val a dir que, en el context català, el Vallès Oriental destaca pel dinamisme del teixit productiu cooperatiu, per sobre de la mitjana catalana (18,6 %), no més darrere de les comarques d'Osona (26 %) i el Barcelonès (25,7 %).

Gràfic 12. Cooperatives segons l'any d'inscripció. Àmbit del Vallès i Catalunya. 2021. Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

Gràfic 13. Percentatge de cooperatives creades els darrers cinc anys. Comarques i Catalunya. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.
Nota: comarques amb més de 50 cooperatives registrades.

Finalment, les 660 cooperatives registrades a l'àmbit del Vallès apleguen 8.000 socis i sòcies (3.201 al Vallès Occidental i 4.799 al Vallès Oriental), xifra que representa només el 2,8 % del total de Catalunya (289.017). En aquest sentit, el teixit cooperatiu de l'àmbit del Vallès es caracteritza per una menor grandària; al Vallès Oriental hi ha, de mitjana, 25 cooperativistes per

entitat, mentre que al Vallès Occidental aquesta xifra queda reduïda a 6,9, valors que se situen molt per sota de la mitjana catalana (64,5) i d'altres comarques com l'Alt Urgell (255,5), el Baix Camp (163,9), la Conca de Barberà (147,2), les Garrigues (141,5) o el Barcelonès (130).

Aquestes dades s'han de matisar per la presència de cooperatives de consumidors i

usuaris/àries i agràries que, tot i representar un proporció reduïda d'entitats, en comparar-les amb les cooperatives de treball, apleguen un gran volum de socis i sòcies (taula 6), com en el

cas del Vallès Oriental, on les 8 cooperatives de consumidors/ores sumen el 67 % del total de cooperativistes de la comarca i 7 cooperatives agràries acumulen el 16 %.

Tipologia	Vallès Occidental			Vallès Oriental		
	N	Socis inicials	Grandària mitjana	N	Socis inicials	Grandària mitjana
Agràries	3	110	36,7	7	775	110,7
Consumidors i usuaris	12	591	49,3	8	3.221	402,6
Ensenyament	11	96	8,7	3	58	19,3
Habitatges	15	235	15,7	4	26	6,5
Serveis	21	183	8,7	11	142	12,9
Treball associat	401	1.940	4,8	154	540	3,5
Resta	5	46	9,2	5	37	7,4
Total general	468	3.201	6,8	192	4.799	25,0

Taula 6. Nombre de cooperatives, cooperativistes i grandària mitjana de les entitats segons tipologia. Àmbit del Vallès. 2021.
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

4.4. Empreses d'inserció i CET

Les empreses d'inserció (EI) són iniciatives de l'ESS que tenen com a objectiu principal la integració sociolaboral de persones amb necessitats específiques o col·lectius desfavorits. En aquest sentit, les EI desenvolupen una activitat econòmica, sigui de producció de béns o de prestació de serveis.

Les EI poden configurar-se sota diferents fórmules jurídiques (societats mercantils, societats laborals i cooperatives) i han de ser promogudes i participades per una o diverses

entitats. També han de complir una sèrie de condicions específiques de contractació de personal i, en l'àmbit econòmic, han de destinar com a mínim el 80 % dels rendiments anuals obtinguts a la millora o l'ampliació de les estructures productives i d'inserció.

De les 75 empreses d'inserció registrades a Catalunya a data de 31 de desembre de 2021, 8 estan ubicades a l'àmbit del Vallès, 7 al Vallès Occidental i 1 al Vallès Oriental. Aquestes empreses desenvolupen diferents activitats de gestió de residus, comerç i serveis a la llar (taula 7).

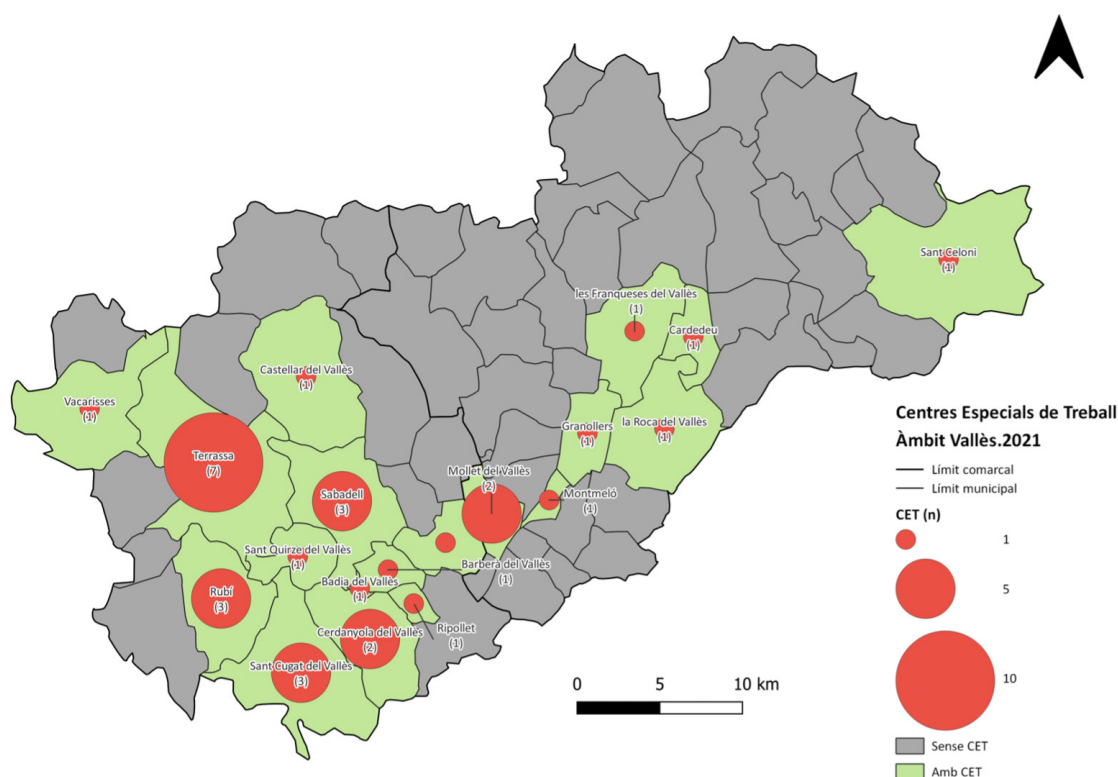
Nom EI	Municipi	Activitat econòmica
Andròmines Eines Assolides	Montcada i Reixac	Gestió de residus i serveis mediambientals
Apasomi	Sabadell	Serveis a la llar i de proximitat
Dimas	Granollers	Altres productes i serveis (muntatge d'infraestructures per a actes culturals i formació)
Dikaia Gestió	Terrassa	Altres productes i serveis (serveis de consergeria, controladors d'accessos homologats i agents cívics)
Per Tots	Terrassa	Recollida de residus no perillosos i altres serveis de gestió de residus
Engrunes, Recuperació i Manteniment	Montcada i Reixac	Gestió de residus i serveis mediambientals
Què Fem	Sabadell	Comerç (venda de roba, llibres de segona mà)
The Good Plug	Montcada i Reixac	Reparació d'aparells electrodomèstics

Taula 7. Empreses d'inserció. Àmbit del Vallès. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya

Per la seva banda, els centres especials de treball (CET) comparteixen els mateixos objectius que les empreses d'inserció, tot i que situen el focus de la seva actuació sobre persones amb discapacitat (física, psíquica o sensorial). Aquestes entitats, que poden ser de titularitat privada o pública, han de comptar amb un mínim del 70 % de persones treballadores amb un grau de discapacitat igual o superior a un

33 %. Actualment a Catalunya hi ha 200 CET, 33 dels quals s'ubiquen a l'àmbit del Vallès (24 al Vallès Occidental i 9 al Vallès Oriental) (mapa 6). Aquests CET desenvolupen diverses activitats, principalment en el sector de serveis a les persones i a l'empresa (bugaderia, neteja, manteniment d'edificis, recepció i control d'accessos, jardineria, etc.).

Mapa 6. Centres especials de treball. Àmbit del Vallès. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya.

4.5. Les mutualitats de previsió social

Les mutualitats de previsió social són entitats de gran tradició a Catalunya i actualment mantenen una àmplia presència en el sector assegurador, sobretot en la prestació de serveis d'assistència sanitària. Des del punt de vista normatiu, les mutualitats són una figura jurídica i es consideren entitats privades sense afany de lucre, complementària o alternativa de la Seguretat Social, sota els principis de protecció mútua, solidaritat, gestió professional i organització democràtica.

Actualment existeixen 33 mutualitats a Catalunya, 7 de les quals tenen la seu social a l'àmbit del Vallès (taula 8). D'aquestes, 3 es troben al Vallès Occidental i 4 al Vallès Oriental, i es dediquen principalment a la prestació de serveis d'assistència sanitària (4) i de decessos (3). En conjunt, aquestes entitats agrupen 360.795 persones associades, la qual cosa representa el 28 % d'1.267.656 persones que pertanyen a les mútues catalanes. Val a dir que el 88 % dels mutualistes de l'àmbit del Vallès pertany a la Mútua de Terrassa.

Nom	Municipi	Activitat principal	Persones assegurades (any 2020)
Mútua de Granollers	Granollers	Assistència sanitària	15.970
Unió de Germandats	Parets del Vallès	Decessos	1.258
Germandat de Sant Joan Baptista	Sant Celoni	Assistència sanitària	3.198
Societat de Socors Mutus de Mollet	Mollet del Vallès	Assistència sanitària	2.403
Mútua de Terrassa	Terrassa	Assistència sanitària	317.840
Mutualitat Centre Social Les Arenes	Terrassa	Decessos	2.275
La Previsió Terrassenca	Terrassa	Decessos	17.851

Taula 8. Mutualitats de previsió social. Àmbit del Vallès Occidental. 2021.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya.

5. Conclusions

Amb aquesta anàlisi de dades sobre el teixit, l'extensió i la profunditat de l'ESS a l'àmbit del Vallès, aquest capítol ha posat de nou en valor el fort desenvolupament d'aquest model econòmic alternatiu tant al Vallès Occidental com al Vallès Oriental.

El Vallès s'estén en un àmbit territorial potent dins l'eix metropolità, tant a escala demogràfica (1.353.211 persones) com pel que fa al gruix d'activitat econòmica i teixit productiu que s'hi concentra. És un àmbit territorial clau, prop del pol econòmic i la capital del país (Barcelona) i, per tant, esdevé un nucli important d'expansió de l'activitat.

No podem obviar que, a l'hora d'analitzar les dades relatives a l'àmbit de l'ESS, ens trobem amb limitacions clares. D'una banda, tenim una manca de dades important, i de l'altra, el context de pandèmia que vivim des del març de

2020 ha estat especialment dur amb les persones i el teixit productiu; tot plegat fa que no puguem obviar les limitacions a l'hora d'analitzar les dades relatives a l'ESS i per això ens podem trobar amb una major infrarepresentació de les organitzacions existents.

Més enllà, però, d'aquesta situació conjuntural de disposar de dades, els resultats obtinguts apunten que la implementació de l'ESS es manté com a destacable i ve d'una tradició llarga i arrelada tant al conjunt del país com a les dues comarques del Vallès. La proliferació de l'ESS també té molt a veure amb les característiques socioeconòmiques d'aquestes comarques.

Si aprofundim en les formes jurídiques amb més representació en aquests territoris, queda palès que el Vallès Occidental segueix situant-se com la segona comarca amb més cooperatives, darrere del Barcelonès, comarca

que pràcticament concentra la meitat de les cooperatives del país. El Vallès Oriental, tot i situar-se en sisè lloc, encara manté un paper destacable en aquest sentit. En termes de societats laborals o altres formes jurídiques, el Vallès manté un volum d'organitzacions també destacable: el Vallès Occidental es manté en segona posició i el Vallès Oriental, en quarta. L'arrelament i la consolidació d'aquests tipus d'entitats en aquestes comarques representatives de l'ESS segueix sent important, sobretot si es té en compte que la gran majoria tenen al voltant dels 20–25 anys o més de vida. Tot i així, observem un cert decreixement en la constitució de noves organitzacions amb aquestes tipologies en comparació amb l'expansió dels anys setanta i vuitanta. Si donem un cop d'ull en termes de gènere, observem que majoritàriament parlem de societats poc paritàries, on la figura masculina està generalitzada. En l'àmbit del Vallès, la presència de dones sòcies se situa al voltant del 40 %, percentatge lleugerament més favorable al Vallès Occidental que a l'Oriental.

Pel que fa al teixit d'aquesta economia i en particular pel que fa a cooperatives, observem la importància i la diversitat de les activitat econòmiques desenvolupades per aquestes organitzacions. Cada comarca té una tradició

productiva pròpia, i això també es denota en la seva especialització pel que fa a l'ESS; així, el Vallès Occidental té una especialització més marcada en els àmbits de la indústria manufacturera i del transport, mentre que al Vallès Oriental hi ha més diversificació, amb una proporció més elevada d'empreses vinculades al sector del comerç a l'engròs i al detall i al sector de l'educació. Tanmateix, però, la localització estratègica i les bones comunicacions d'ambdues comarques fan que siguin competitives pel que fa a la localització d'iniciatives empresarials vinculades a la indústria (especialment a la indústria auxiliar), el transport terrestre i la distribució. Finalment, és important recalcar que, tot i que altres formes jurídiques com els CET, les EI o les mutualitats són models organitzatius amb menys presència al territori (48 entitats), aquestes organitzacions són igualment necessàries per reforçar l'ESS en aquest àmbit i tenen prou espai per desenvolupar-se en tot el Vallès. De fet, al Vallès Occidental hi ha més presència d'aquestes formes jurídiques que no pas al Vallès Oriental, però en conjunt mostren una diferència important envers el Barcelonès i el seu entorn més immediat, on es concentra bona part d'aquests tipus d'entitats.